

**ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ “НЕОФИТ РИЛСКИ”
БЛАГОЕВГРАД**

**Правно-исторически факултет
Катедра „Връзки с обществеността”**

Евгений Борисович Чирков

**СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ
НАГЛАСИ В ПРОЦЕСА НА СОЦИАЛИЗАЦИЯ НА
МЛАДЕЖТА В РЕПУБЛИКА МОЛДОВА**

АВТОРЕФЕРАТ

**На дисертационен труд за присъждане на образователна
и научна степен „доктор”, докторска програма „Връзки с
обществеността”, професионално направление**

**3.5. Обществени комуникации
и информационни науки**

Научен ръководител:

Доц. д-р Владимир Дулов

Благоевград, 2016

Дисертационният труд съдържа 198 страници, от които 184 страници основен текст и 14 страници приложения. Състои от въведение, три глави, заключение, библиография с ползваните и цитирани източници и 4 приложения. Библиографията съдържа 137 източника, от които 90 на кирилица, 27 на латиница и 20 интернет източника.

Дисертационният труд на тема „Социологически анализ на политическите нагласи в процеса на социализация на младежта в Република Молдова” е обсъден и предложен за публична защита на заседание на катедра „Връзки с обществеността” към Правно-исторически факултет при Югозападен университет „Неофит Рилски” – Благоевград, проведено на 10.06.2016 г.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 13.09.2016 г. от 10.00 часа в Югозападен университет „Неофит Рилски” – Благоевград, УК 1 зала 443.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в кабинет 403, УК-1, на Югозападен университет „Неофит Рилски”, ул. „Иван Михайлов” N-66, гр. Благоевград.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност на изследването

Вниманието към проблема за политическата култура на младежта и нейните психологически фактори е обусловено от редица важни обстоятелства. Първо, съвременният етап от развитието на молдовското общество, който се характеризира с по-нататъшно разгръщане на трансформационните процеси в сферата на обществените ценности и идеали, предизвиква модификации в дълбочинните взаимоотношения на човека с държавата, властта и политиката и довежда до значителни промени в развитието и във формите на изграждането на политическата култура на личността. Второ, в младежката среда в последно време се наблюдава преоценка на обществените и културни ценности на предходните поколения, прекъсване на последователността в предаването на социокултурния и политическия опит, което довежда до обща ценностно-нормативна криза и до идеологически вакуум. Всичко това поставя завишени изисквания към младия човек като субект на социално-политическото битие и затова възниква необходимостта от създаването на нови модели на политическо поведение и на собствена ценностна система. Трето, в съвременните условия на разнообразие на политическия спектър в обществения живот, в условията на многопартийността проблемът за формирането на целенасочена и действаща позиция на младежта в развитието на политическите институции придобива особено значение. На млади години протича трансформацията на емоционално-оценъчното и когнитивно-опосредстваното отношение към политическия живот на обществото в неговата действено-практическа реализация, а също така и осъзнаването на съдържателните аспекти на политическата дейност на обществените институции при опита за определяне на собствена политическа позиция по отношение на тях.

Важен елемент на гражданското общество е “гражданската култура”, чиято основа съставя политическата култура. Независимо от демократичните промени в Източна Европа, доминира авторитарният манталитет, който се проявява в авторитарната политическа култура. Консенсус по основните социални ценности, без които е невъзможно развитието на гражданското общество и на истинската интеграция на хората в обществото, все още не е постигнат.

Въз основа на това е налице състояние на аномия, когато една ценностно-нормативна система е разрушена, а друга все още не е създадена. В тази ситуация, значителен брой от гражданите изпитват отчужденост от обществените процеси и чувстват социалната си безполезност. В обществото не съществува устойчива политическа система, ясна икономическа политика, обща идеология, не съществува общоприета система от ценности. При тези обстоятелства се проявява една нова тенденция, която се характеризира с комбинация от елементи на една нова гражданска култура с елементи от старата традиционна авторитарна култура¹.

При това е невъзможно да не се забележи в последно време нарастването на политическата дейност сред молдовските младежи. Ако в началото това не е вземано предвид, а е приемано за изпълнение на политическа поръчка, сега всичко това е далеч по-сериозно. След събитията в нашата страна, както и в Грузия, Украйна и Киргизстан, стана ясно, че поръчителят на тези процеси съзнателно и активно е използвал младите хора като фактор в последвалата серия от улични протестни акции. На Киевския площад (майдан) стратегията на мрежата от младежки структури стана „класика” в “политическите революции” на новото поколение. Разбира се, в това имаше много игри, условности, ясно режисиран хепънинг, но във всички случаи инструмент бяха

¹ Политическая социология /Под ред. чл.-кор. РАН В. Н. Иванова, д-р полит. наук Г. Ю. Семигина. М.: Мысль, 2000. с.8

именно младите хора – тази част от обществото, която в постсъветските страни се считаше за най-деполитизирана и най-пасивна в социален смисъл¹.

Всичко това определя актуалността на темата на настоящето изследване: “Социологически анализ на политическите нагласи в процеса на социализация на младежта в Република Молдова”, тъй като появилото се на историческата сцена в Молдова младо поколение има своя визия за бъдещето².

Степен на изученост

Изследването на политическата социализация започва през 50-те години на XX в. с изследванията на американски учени, които в началото на появата си са предимно описателни. Централната предпоставка на тази тенденция е в това, че политическите убеждения на личността се определят от условията на заобикалящата среда. По-нататъшните емпирични изследвания в голямата си част се основават върху концепции и методи, предложени в началото на 60-те години на миналия век в САЩ. Широко известни в това отношение са работите на Ф. Конверс, А. Кемпбъл³ и други автори.

В някои трудове на молдовски автори (Рошка А., Завтур А.)⁴ специално внимание е отделено на типологията на политическите ценности и на техните теоретични основи. В качеството на последните често (особено в края на 80-те – началото на 90-те години на XX в.) е използвана опозицията “либерализъм – консерватизъм”⁵.

¹ Дроздов Ю. И. У политиков дошли руки до молодежи. // Политика, № 76, январь, 2006.

² Brega O. Consolidarea libertății de asociere și intrunirea în Republica Moldova. In: Lecții Europene: Experiența Poloniei și oportunități pentru Moldova: Culeg. de analize de politici publice. Vol. II. Chișinău: Arc, 2007. p.33-40

³ Campbell A, Converse P. E., Miller W. E. and Stokes D. E. The American Voter. N. Y., 1960.

⁴ Roșca A., Zavtur A. Politici sociale în contextul reformării societății. In: Revista de filozofie și drept. / sub red. Roșca A. - Chișinău: Academia de științe a Republicii Moldova, 1995, - Nr. 2-3 (109 - 110). p. 4-15

⁵ Шмелев А. Г. Психология политического противостояния: тест социального мировоззрения // Психологический журнал, № 5, 1992.

Значително по-многобройни са проектите за изучаване на структурата на политическите ценности чрез използването на “твърди” изследователски практики. Показателни в това отношение са резултатите на В. О. Рукавишников, Н. И. Лапин, А. Г. Шмелев и И. Г. Дубов.¹

Политическата култура от гледна точка на обобщаващите политико-психологически характеристики на индивида, степента на неговото политическо развитие, умението да се реализират собствените политически знания в рамките на функциониращата политическа система се разглежда в трудовете на М. Пейчева, Н. Енев, В. М. Бебик и М. Ф. Головатий.²

Особеностите на политическата култура в тяхната тясна връзка с политическото възпитание и образование на подрастващото поколение в условията на обществените промени се разкриват в трудовете на О. Загоров, Д. Минев, Д. Ганов, Т. Тонев³.

Акцент върху националната култура, националния характер и манталитет се поставя в изследванията на А. Крастева, Т. Ташев, М. И. Пирен, О. М. Рудакевич⁴.

¹ Рукавишников В. О. Социология переходного периода // Социс, № 8, 1994; Лапин Н. И. Ценности как компоненты социокультурной эволюции современной России // Социс, № 5 1994; Шмелев А. Г. Психология политического противостояния: тест социального мировоззрения // Психологический журнал , № 5, 1992; Дубов И. Г., Пангилеев С. Р. Восприятие личности политического лидера // Психологический журнал 1992, № 6

² Пейчева, М. Комуникационни умения: Теория и практика. - София: Литера Прима, 2008; Енев, Н. Интелектуалната цивилизация. София: Ciela, 2009; Бебик В.М., Головатий М.Ф. Політична культура сучасної молоді. Київ: А.Л.Д. 1996

³ Загоров, О. Кризата на духа. // Понеделник. Год. 12, бр. 7-8 (2009), с. 16-28; Минев, Д. За "обществената роля" на социологията // Социология.- Год. 1, бр. 1 (2009), с. 74-87; Ганов, Димитър Г решките на миналото - лявото и парламентарната демокрация // сп. Понеделник. Год. 12, бр. 9-10 (2009), с. 22-32; Това, което всеки българин трябва да знае / Състав. Тончо Тонев. Пловдив : Акад. изд. на Аграр. унив., 2009

⁴ Immigration and integration: European experiences / Ed., [introd.] Anna Krasteva. - Sofia : Manfred Wornier found., 2008; Ташев, Т. Имигранти невзвращенци: От Стефан Караджово до Чикаго, но не и назад. София: Естер, 2008; Пирен М.І. Основи політичної психології. Навчальний посібник. Київ: Міленіум, 2003; Рудакевич В.А. Ментальність і політична культура української нації. Київ, 2001

В трудовете на А. Пампоров, Вл. Дулов, А. Атанасов¹ е проведено изследване на психологическите фактори в процеса на формирането на политическата култура на личността чрез анализ на нейната политическа социализация и политическа идентификация.

В трудовете на И. Баева, Н. Неновски и Д. Ялнъзов, У. Ходжа, Г.Г. Дилигентский, О. Б. Шестопап² е разгледана политическата култура на личността чрез комплексни изследвания на масовото политическо съзнание и политическото поведение.

Според някои автори процесът на трансформация на молдовското общество е нарушил функционирането на основните канали за предаване на политически знания и ценности, което блокира работата на механизма на политическата социализация на младите хора. С особена осезаемост това се наблюдава при младежите на многобройните диаспори в Република Молдова.

Затова от особено значение в съвременната интерпретация на темата е изследването на политическите нагласи като компоненти на политическата култура в процеса на политическата социализация на младежите с български произход с оглед ролята и влиянието на тези нагласи върху политическото развитие на по-младото поколение в Република Молдова. А също така изхождайки от актуалността на посочения проблем, анализът на феномена „политическа култура“ в съвременните условия на формирането на личността има за цел сливането на изходните

¹ Пампоров, Ал. Социални дистанции и етнически стереотипи за малцинствата в България. София : Институт Отворено о-во, 2009; Дулов, Вл. Социология на културата. Благоевград: УИ “Неофит Рилски”, 2004; Атанасов, Ат. Задаването на въпроси и получаването на отговори при емпиричното изследване // сп. Социология. Год. 1, бр. 1 (2009), с. 88-96

² Баева, И. Източна Европа през XX век - геополитически регион или преходна зона? // Научни известия - ЮЗУ „Н. Рилски”. Правно-исторически факултет. - Т. 6, бр. 1-2 (2010), с. 282-293; Еволюцията в посткомунистическите страни: интерпретация от позициите на кооперацията / Николай Неновски, Димитър Ялнъзов. - Рез. на англ. ез. - С библиогр. В: Социологически проблеми. - Год. 41, бр. 3-4 (2009), с. 156-173; Ходжа, У. Олигархично отклонение в управленските модели на демократичните режими. // Философски алтернативи. Год. 18, бр. 5 (2009), с. 120-135; Дилигентский Г. Г. Социально-политическая психология. М.: Перспектива, 1996; Шестопап С.Б. Политична психология. Ростов на Дону: Феникс, 1996

принципи на посочените концептуални подходи в цялостна научна представа за психологическите детерминанти в проявата на политическата култура, политическото ниво на съзнанието на студентската младеж с български произход и неговата реализация в конкретен вид политическо поведение.

Оценявайки високо приноса на нашите и чуждестранни учени и получените от тях научни, методологически и практически резултати, следва да се отбележи, че в момента проблемът за формирането на политическите нагласи в процеса на социализация на младите хора изисква по-задълбочено изследване.

Обект на изследването са психологическите особености на политическата култура и социализацията на младежта от български произход в съвременното молдовско общество.

Предмет на изследването са личностните детерминанти в реализацията на политическата култура и формирането на политическите нагласи на младежта от български произход в процеса на нейната социализация.

Цел на изследването е на базата на изучаването на теоретико-методологическите основи и подходи при осмислянето на политическите нагласи като елемент на политическата култура да изследваме тяхната роля в процеса на социализацията на младежта на съвременния етап. Конкретна изследователска цел е и определяне на взаимовръзката между личностните параметри и проявите на политическата култура на студентската младеж.

Хипотези на изследването:

1. По принцип, ценностната ориентация на съвременните младежи в Молдова е инертна по отношение на политическия живот.

2. Политическите нагласи на младите хора се формират в процеса на социализация и зависят от социалния статус.

3. Политическите нагласи на младите хора се формират в процеса на социализация и зависят от образованието.

4. Политическите нагласи на младите хора определят

популярността на страните и не зависят от политическите програми.

5. В съвременното общество в Молдова, институциите на политическата социализация като семейство, училище, медии, политически партии, не оказват влияние върху процеса на усвояване на политически норми и поведение на младите хора.

За да се постигне дисертационната цел и да се тестват хипотезите, представени в нашата разработка, е необходимо да се формулират следните **цели на научното изследване**:

1. Изследване на понятията “политически нагласи” и “политическа култура”.

2. Разграничаване видовете политически системи като елемент на политическата култура.

3. Изследване на понятията “младеж” и “младежка среда”, “политическа социализация на младите хора”.

4. Определяне на ролята на политическите нагласи в процеса на политическа социализация на младите хора, които използват въпросника.

За постигането на поставената цел и за проверка на хипотезата, изложена в нашата работа е необходимо да се решат следните научно-изследователски **задачи**:

1. Да се анализира съответната психологическа литература.

2. Да се осъществи анализ на съществуващите концептуални подходи при определяне на съдържанието и психологическите компоненти на политическата култура на личността и да се определят начините на нейната операционализация.

3. Да се установят факторите, обуславящи активните форми на реализацията на политическата култура на студентската младеж и да се очертаят съвременните стилове на политическата активност.

4. Да се изучат понятията „политическа нагласа” и „политическа култура”.

5. Да се отделят видовете политически нагласи като елемент

на политическата култура.

6. Да се изучат понятията „младеж” и „младежка среда” и „политическа социализация на младежта”.

7. Да се осъществи анализ на социално-демографски характеристики на населението на район Тараклия.

8. Да се анализират резултатите от гласуването в изборите за район Тараклия и сравнение на общите избори в Молдова.

9. Да се определи мястото и ролята на младежта с български произход в политическия процес.

10. Да се определи ролята на политическите нагласи в процеса на политическата социализация на младежта посредством анкетния метод.

Методологическата база на изследването е обусловена от спецификата на изучавания обект и от задачите на изследването – съвкупност от методи и методики на изследване, включващи използването на:

- методология на социологическото изследване;
- методология за анализ на данните в социологията;
- методи за анализ на политическите процеси.
- теоретични методи – теоретичен анализ на научната литература и практическите резултати от изследванията на феномена на политическата култура с формулировката на концептуалния модел на изучаваното явление;
- емпирични методи – използване на методи на субективното скалиране, на проективни методики и класически анкети за провеждането на емпирични изследвания;
- конструктивни методи – разработване и внедряване на методиките за семантичен анализ на идейно-политическите нагласи и особеностите на политическото поведение на личността;
- методи за математическа обработка на резултатите – първичен статистически анализ.

База на емпиричното изследване. Изследването се проведе сред младежи от български произход на възраст между 16 и 30

години от различни социални групи - студенти в ТДУ “Г. Цамблак”, ученици от 10-ти и 11-ти клас в Лицей „Иван Вазов”, работещи безработни младежи в град Тараклия (Молдова).

II. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Въведение.....	4
Глава 1. Теоретични основи на изследването на политическата култура и политическите нагласи на студентската младеж.....	15
1.1 Формиране на политическата култура на младежта в съвременния етап и нейните психологически аспекти.....	15
1.2 Формиране на политическата култура на младежта, построяване на съдържанието на политическото образование на младежта.....	26
1.3 Теоретико-методологически аспекти на изследванията на политическите нагласи на младежта.....	37
1.3.1 Политическите нагласи като елемент на политическата култура: понятие и видове.....	37
1.3.2 Ролята на политическите нагласи в процеса на политическа социализация на младежта.....	52
Глава 2. Социализацията на младежта от български произход в република Молдова в процеса на формирането на политическата ѝ култура.....	64
2.1 Особеностите на формирането на политическата култура на младежта от български произход в условията на нестабилното общество в Република Молдова и пътищата за нейното реформиране.....	64
2.2 Регионалният фактор за развитието на политическата култура на населението на Молдова.....	68
2.3 Социално-демографски характеристики на населението на район Тараклия. Резултатите от гласуването в местни изборите за район Тараклия и сравнение на парламентарните	

избори в Република Молдова.....	90
2.4 Националната идея и нейното значение за формирането на политическата култура на младите граждани на Република Молдова.....	114
Глава 3. Характеристики на емпиричните политически нагласи на младите хора. Организация и методически основи на изследването на политическата култура на студентската младеж.....	121
3.1 Социологически методи за изследване на политическите нагласи на младежта: граници на приложението.....	122
3.1.1 Основни понятия на изследването.....	124
3.1.2 Инструментарий на изследването.....	127
3.2 Обосноваване на програмата и методите на изследването на политическата култура на съвременната младеж от български произход.....	139
3.3 Изследване за определяне на мястото и ролята на младежта в политическия процес.....	153
3.4 Политически нагласи на младите хора от град Тараклия (Република Молдова): социологически анализ.....	168
Заклучение.....	173
Библиография.....	178
Приложения.....	186
Приложение „А”	186
Приложение „Б”	190
Приложение „В”.....	191
Приложение „Г”	198

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Структурата на дисертацията е обусловена от логиката на изследването и се състои от въведение, три глави, заключение, библиография, която съдържа 137 наименования, както и приложения. Пълният обем на дисертацията е 198 страници. Основният текст на дисертацията съдържа 25 таблици.

Глава 1. Теоретични основи на изследването на политическата култура и политическите нагласи на студентската младеж

1.1 Формиране на политическата култура на младежта в съвременния етап и нейните психологически аспекти

Изграждането на българската национално-културната автономия в независимата демократична държава Молдова зависи, преди всичко от гражданската позиция, социалната активност на младежта.

Ролята на младежта в обществото се определя от нейната духовност, нравствените норми, националните традиции и общото ниво на културата. Всяко поколение се формира на базата на предходните духовно-нравствени основи, които отразяват социално-политическите и икономически фактори на общественото развитие. Сега новото молдовско общество се стреми да поддържа националната си култура, за да формира на нейна основа ценности, които трябва да се възприемат от младежта. Този процес обаче е доста сложен и дълъг, така че не могат да се очакват незабавни резултати.

Характерна особеност на съвременното политическо съзнание на българите, като граждани на Молдова, особено на младите, е полицентризмът на техните политически ориентации. Съвременни учени изтъкват четири основни типа на политическото съзнание: традиционалистско, социалдемократическо, национал-

демократическо и национално-радикално. По данните на социологическите проучвания БОМ (Барометър на общественото мнение) сред възрастните граждани, на младежта е присъщ национал-демократическият тип на политическо съзнание. При това следва да се отбележи, че противоречивият характер на процесите, протичащи сега в Молдова, непоследователността и нерешителността при реформирането на обществото от страна на властимащите са обусловили появата не само на позитивни явления - разкрепостяването на масовото съзнание, разклащането на традиционните тоталитарни структури, политически учреждения, но и на някои негативни явления.

Затова сега политическото съзнание на българите, като граждани на Молдова, има разцепен характер. Върху нивото му и неговите особености не може да не оказват влияние кризисните явления, съществуващи в икономиката и социалния живот. Именно под тяхно влияние младото поколение в значителна степен се възпитава в атмосферата на духовна нищета, пустота, бездушие, безнравственост, пренебрежение към своите родители и безнадеждност. Безкритичното пренасяне на национална почва на съмнителните ценности и морални норми на съвременната масова култура на западния свят в значителна степен деформира съзнанието, психологията на населението като цяло и особено на младежта. Не помагат и опитите за реанимация на религиозното съзнание – в среда, където царуват зло, насилие, безнравственост, те изглеждат недостатъчно искрени¹. Всичко това не може да не доведе до извода, че нивото на политическото съзнание на българите в Молдова, в последно време се е понижило.

Можем да констатираме, че като цяло сегашното ниво на политическото съзнание на българите още е достатъчно ниско,

¹Динамика на националната идентичност и транснационалните идентичности в процеса на европейска интеграция. // Състав. М. Дечева Сборник с доклади от международна конференция 7-9 юни 2007, София: Парадигма, 2008. с.666

което негативно се отразява и върху тяхната политическа активност, което е обезпокоително.

По този начин формирането на политическата култура на българската младеж в Молдова, придобиването от нейната страна на политически знания и навици за политическо поведение се явява като важно условие за функционирането на политиката, преди всичко за формирането на българската национално-културната автономия в Република Молдова в интерес на обществеността.

1.2 Формиране на политическата култура на младежта, построяване на съдържанието на политическото образование на младежта

Педагогическият процес на формирането на политическата култура се разглежда като цялостна развиваща се система. Такъв подход позволява да се акцентира вниманието към следните компоненти: политическите знания, социалните и интелектуалните умения и навици, системата на ценностите и институционалният опит. Придобитите от учениците политологически знания представляват усвоеният политически опит, натрупан от човечеството, като тези знания непосредствено влияят върху тяхното съзнание и ги подготвят за активното участие в живота на демократичното общество. Интелектуалните и социалните умения и навици се формират при обсъждането на политическите проблеми и при работата с документни¹.

За един педагогически организиран процес за развитие на политическото съзнание на учениците ключово значение има съотношението между индивидуално и колективно ориентираните ценности. Този подход се определя от самата природа на политическата дейност, която е насочена към постигането на

¹ Головатий М.Ф. Політична психологія. Навчальний посібник для студентів Вищого навчального закладу. / Київ: МАУП, 2001.

баланс на личните и обществени интереси в държавата, към създаването на условия за пълноценно развитие на личността, свободната проява на гражданските инициативи, широката дейност на обществените организации, политическите партии, ефективната работа на органите на държавната власт¹.

Много е важно у младежта да се формира разбирането, че личният успех не трябва да се постига на всяка цена: погазването на закона, грубото нарушение на правата на другия човек, хищническото отношение към природата и други незаконни и античовешки действия разрушават самото понятие за обществено и лично благо.

По този начин формирането на политическата култура на младежта е целенасочен процес на обучение и възпитание, който включва усвояването на социалния опит, изработен от човечеството, развитието на отговарящо на нормите на съвременното демократично общество съзнание и подготовката към адекватната реалност на конвенционалното поведение. С други думи, това е процес на формиране на личността на учащите се като субект и обект на политическите отношения.

1.3 Теоретико-методологически аспекти на изследванията на политическите нагласи на младежта

1.3.1 Политическите нагласи като елемент на политическата култура: понятие и видове

Огромна роля за формирането на политическото мислене играят политическите нагласи. Понятието “нагласа” се отнася до най-сложните и размити в политическата психология. Като цяло, това е предготовност на субекта да реагира по един или друг начин на едно или друго политическо събитие или явление. Нагласата е вътрешно качество на субекта на политиката, базиращо се на

¹ Атанасов, Ат. Задаването на въпроси и получаването на отговори при емпиричното изследване // сп. Социология. - ISSN 1313-9762. - Год. 1, бр. 1 (2009), с. 88-96.

неговия предишен опит и политическа култура¹. Във връзка с поставените изследователски цели и задачи ще разгледаме какво място в политическата култура заема политическата нагласа. За да се разбере това, е необходимо да се разгледа структурата на политическата култура.

Прието е тя да се разделя на следните елементи: когнитивни, нормативно-оценъчни, емоционално-психологически и нагласо-поведенчески. Структурата на политическата култура може да бъде представена със следната схема на фиг. 1².

Всички представени на Фигура 1 елементи на политическата култура са относително самостоятелни, но заедно с това – взаимно свързани, тясно преплетени. Характерът на политическите знания и представи, ценности и убеждения, емоционални състояния и психологически чувства, позиции и нагласи и преобладаващите модели на поведение определят съдържанието на политическата култура, присъщи на това общество.

Именно с това политическата култура определя най-типичните образци и правила на политическо поведение, взаимодействието на властта, индивида и обществото.

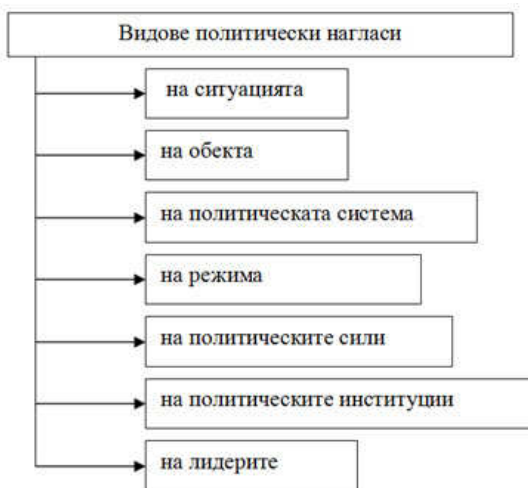
Фигура 1. Структура на политическата култура

¹ Прангишвили А. С. Потребности, мотивы, установки // Проблемы формирования социогенных потребностей. Тбилиси, 1974.

² Панчишин Н. Б. Идеология. Курс лекций. Минск: ИГЭТ МАИТ, 2006.

Политическата нагласа е разновидност на социалната нагласа. Настроението на големи социални групи се определя като социална нагласа. Политическата нагласа е социална нагласа в областта на политическата идеология, на политическата култура.

В сферата на политическата дейност именно нагласата става фактор, регулиращ поведението на индивида или на общността, и моделиращ положителното или отрицателното им възприемане от властта, правителството, държавата и политиката като цяло. Можем да разграничим следните видове политически нагласи (Фигура 2.):

Фигура 2. Видове политически нагласи

Много опити са били извършени за измерване на социалната нагласа като латентно отношение към социалните ситуации и обекти, характеризиращи се с “модалност” и “вербализирщи се”. За тази цел в социалната нагласа се открояват функциите и структурата.

Г. Г. Дилигенски¹ в структурата на политическата нагласа разграничава три нива (Фигура 3.):

¹ Дилигенский Г. Г. Социально-политическая психология. М.: Перспектива, 1996, с. 120

Въз основа на емпиричните изследвания е показано както индивидуалното приемане, така и отхвърлянето на едни или други въпроси, при което емоционално обогатеното отношение към тях влияе върху структурата на политическите убеждения. Ясно това се проявява във връзка с проучването на расовите проблеми. Респондентите вземат решение за приемане или отхвърляне на политиката, насочена към подпомагане на чернокожото население, най-вече във връзка с тяхното емоционално отношение към тази група като цяло. Обаче влиянието на чувствата и емоциите може да бъде както явно, така и не толкова очевидно. Според авторите, фундаментален способ, с помощта на който индивидите осигуряват субективна стабилност на политическите си убеждения, се явява тяхното съотнасяне с индивидуалните емоционално-оценъчни предпочитания¹.

Фигура 3. Структура на политическата нагласа

¹ Политическая социология / Под ред. Ж. Т. Тощенко. М.: Тандем, 2001. с.15

1.3.2 Ролята на политическите нагласи в процеса на политическа социализация на младежта

Съдбата на всяко общество до голяма степен зависи от това към какви именно социално-политически ценности, норми и правила на живот се придържат неговите членове. В същото време, очевидно е, че хората не се раждат с готов обем знания за социалните закони на развитие и за политическото участие. Тези знания са придобити и се проверяват от тях през целия им живот¹.

Нагласите, придобивани в завършен вид от социалния опит и култура, са един най-важните компоненти на социално-политическата психология. Индивидът много рядко изработва свое съвършено уникално отношение към обществената и политическата действителност. Тази действителност за разлика от личния живот обхваща множество хора. Своите нагласи по отношение към тази действителност, индивидът много често заема от другите, от една или друга социална общност.

Под политическа социализация трябва да се разбира цялата съвкупност от процесите на формиране на политическо съзнание и поведението на личността, от приемането и изпълнението на политически роли, до проявите на политическа активност. Това понятие е по-широко отколкото политическото възпитание или просвета, тъй като включва не само целенасоченото въздействие върху личността на доминиращата идеология и политическа линия, не само стихийното влияние, но и собствената политическа активност на субекта.

Политическите нагласи предизвикват интерес у изследователите и политиците във връзка с това, че те могат да служат като средство за обратна връзка между тези, които вземат решенията, и тези, които ги изпълняват, и до известна степен, помагат да се отрази отношението на гражданите към едни или

¹ Социологический энциклопедический словарь: Ред.-координатор Г.В.Осипов; Ин-т социално-политич. исслед. РАН: Ин-т социологии РАН. М.: ИНФРА*М-НОРМА, 1998. с.299

други политически лидери, явления и т. н.

Глава 2. Социализацията на младежта от български произход в Република Молдова в процеса на формирането на политическата ѝ култура

2.1 Особеностите на формирането на политическата култура на младежта от български произход в условията на нестабилното общество в Република Молдова и пътищата за нейното реформиране

Важно е да обърнем внимание, преди всичко на обстоятелството, че Молдова сега, както и повечето посттоталитарни държави, макар и да провъзгласяват лозунги за встъпване в Европейския съюз и дори да парафират договори за асоциация с ЕС (Молдова и Грузия), се намира все още на етапа на така наречения преходен период, когато се формират принципиално нови ценности: политическата система на обществото; икономическите макро- и микроструктури; различни институти на социализацията на личността.

Радикалните политически, социални промени, структурното преустройство на икономиката в Молдова сега се съпровождат с паралелен и доста сложен процес – формирането на съответстващия гражданин. Следователно става дума не за възпитание или адаптация на човек, навлизащ в живота, в съответствие с условията и изискванията на едно стабилно общество (такова общество все още отсъства), а за социалното формиране и формирането на личности едновременно с формирането на социални, обществени отношения.

В съвременна Молдова протичат процеси на разрушаване на старата политико-правова идентичност и търсенето на нова. Появяването на това ново политико-държавно образование, като Република Молдова, обуславя необходимостта от търсенето на пътищата за създаването на нова политико-правова идентификация на населението на нашата страна. Мнозинството

българи от южните райони на страната започват да преодоляват националната отчужденост, те започват да чувстват себе си като част от тази общност на молдовския народ, без да губят при това националната си идентичност.

Наред с това трябва да се има предвид, че има и хора, които смятат, че бившият СССР е разрушен само временно, те продължават да чувстват себе си като „съветски хора“¹.

Що се отнася до различните региони на Молдова, то следва да се отбележи, че в Централния и Северния регион този процес върви значително по-интензивно, отколкото на Изток и в Южна Молдова. Причините за това са както историческите фактори, така и кризисното състояние на молдовското общество. Кой би искал да идентифицира себе си с една бедна държава, която не може да предостави дори елементарни условия за едно нормално съществуване? Стотици хиляди граждани на Молдова се принудени в буквалния смисъл да оцеляват и да работят по целия свят. Каква правова защитеност може да чувства редовият гражданин в скалата на ценностите, в която на човека не му се определя никаква цена?

Важно е да се има предвид, че политическата култура не се явява като нещо вродено, тя се формира в процеса на възпитание, обучение, труда и общуването. От психологическата гледна точка само тези фактори могат да научат мнозинството от населението на нормите на демократическия живот, да го запознаят със структурата на политическия живот, с конституционните права и задължения на гражданите.

Всяка държава създава свои подходи към системата на възпитание, такива подходи трябва да има и у нас в Молдова. Нивото на националното съзнание и на политическата култура трябва да се формира не от „митинговите оратори“. А от такива специалисти като: политолози, философи, социолози, историци,

¹ Знеполски, Ив. Новата преса и преходът. София: Дружество Гражданин, 1997.

психолози, юристи и културолози. Трябва да се осъществи много работа, за да се издигне нивото на масовата култура до нивото на елитарната политическа култура от началото на XXI век.

И така проблемът за формирането на политическата култура на младежта от български произход в Молдова в настояще време трябва да се разглежда, отчитайки както съществените промени в самото общество в Молдова, така и особеностите на младите хора, които се явяват субекти на всички процеси в държава.

2.2 Регионалният фактор за развитието на политическата култура на населението на Молдова

Проблемът за регионализма в най-новата история на Молдова

Както свидетелстват резултатите от масовите социологически запитвания, за абсолютното мнозинство от молдавското население понятието "регион" включва две значения: това е както мястото, където те живеят, така и част от територията на Молдова, която се отличава от останалата част на страната със своята история, култура, икономика и размери.

Посочват се две основни форми на развитие на феномена на регионализма в Молдова. Първата е свързана с икономическите интереси на регионите и като цяло съвпада географски с установеното административно-районно деление. Тази форма е потенциално способна да стане доминантен фактор на регионализацията. Обаче на съвременния етап, когато още е рано да се говори за истински баланс между защитата на общодържавните икономически интереси и отстояването на местните икономически интереси на регионално ниво, решаваща роля играе втората форма на регионализма - историко-етническата, игнорирането, на която създава предпоставки за забележимо напрежение във вътрешнополитическата ситуация.

Регионалните различия на политическата култура като предмет на социологическите изследвания

Молдовските социолози отделят необходимото внимание на влиянието на историческите особености върху общественото развитие на териториалните общности, на тяхното отношение към събитията от историческото минало на страната, атрибутите на нейната държавност, избора на векторите на външната политика и на стратегическите партньори¹. Регионът като фактор на влияние върху посочените функции на политическата култура ни интересува преди всичко от гледна точка на принципите на териториалната организация на социално-политическите и социокултурните аспекти на жизнената дейност на човешките общности.

Регионалният фактор на интеграционната функция

Анализът на този фактор на политическата култура се основава върху разкриването на историческата идентичност на териториалните общности, тяхната пространствено-териториална самоидентификация и ориентация според желания вектор за развитието на региона по линията "унитарност - автономност". Като показатели на същинската интеграционна функция се открояват: доверието към политическите институти (базовият триумвират - президентът, парламентът, правителството) и политическата идентичност.

Регионалният фактор на активационната функция

Политическата ефективност и готовност към социален протест се разглеждат като съществен показател за нивото на способността на редовите граждани да влияят върху субектите на политическата дейност. Операционализацията на регионалното измерение на този показател на политическата култура се осъществявала на базата на следните емпирични индикатори: способността на респондентите към противодействие по отношението на правителството на Молдова и на местната власт в случаи, когато те накърняват техните права и интереси;

¹ Енев, Н. Интелектуалната цивилизация. София: Ciela, 2009. с.180

готовността на хората да вземат участие в различни мероприятия за да защитят своите права и интереси.

Българите от Тараклийския район служат за пример на готовността частично да пожертват собствената си самостоятелност за запазването на унитарността на националната държава Република Молдова. Тук масовото политическо съзнание е насочено към запазването на националната държава, а не към политическото устройство. Така Изтокът на политическата карта на Молдова проявява регионализъм на самодостаточност, при което на първо място явно не влиза защитата на интересите на териториалната цялостност на държавата. Следва да се отбележи, че за разлика от Приднестровието, в АТО “Гагаузия” и в Тараклийски район съществува по-скоро не икономическата самодостаточност, а преди всичко социокултурна и идеологическа обособеност¹.

Що се отнася до стереотипите на развитието на политическата култура на регионалните общности, то преди всичко предизвиква загриженост забележимият ръст на авторитаризма във всичките четири региона на Молдова, което особено проличава в Северния регион след приключването на събитията от "априлската революция". И така, пред политическия елит на страната стои проблемът за легитимацията на действащите закони, без решението на който е невъзможно да се построи масова политическа култура от иновационно-демократически тип и да се работи в посока към устойчива демократична система по западен образец и към интеграция в Европейската общност.

¹ <http://regnum.ru/news/fd-abroad/moldova/1790778.html> (Тараклия отново изисква от Молдова особен статут и засега не смята да става част от Гагаузия – Новости Молдова – ИА РЕГНУМ)

2.3 Социално-демографски характеристики на населението на район Тараклия. Резултатите от гласуването в изборите за район Тараклия и сравнение на парламентарните избори

Тараклийският район е разположен в южната част на Молдова. Това е един от най-малките по площ и население райони в републиката. Той граничи с Гагаузия, Кагулски район и Одеска

Провеждайки сравнителен анализ между територията на Тараклийски район и Молдова като цяло, а също така взимайки под внимание крайно сложната социално-икономическа и политическа ситуация, следва да се направят няколко основни изводи относно местните избори:

- Управляващите партии отново потвърдиха, че се ползват с народната подкрепа на границата на легитимността. Те постигнаха това практически в условията на неограничен достъп до административни, медийни и финансови ресурси, които другите конкуренти като цяло не можеха да използват. Тези твърдения се подкрепят от изводите в отчетите за мониторинга на предизборната кампания, а също така от отчетите на международните учреждения, които изтъкват положението на медиите и корупцията в Молдова;

- Драматичният разрыв между резултатите от политическото гласуване в столицата Кишинев, където гражданите са по-образовани и относително добре информирани, и останалата част на страната, включително и в Тараклийския район, където преобладава бедността, още веднъж доказва ефективната манипулация с помощта на финансовия, административния и медийния фактор, които са подчинени на управляващите партии;

- Местните избори се проведоха на фона на засилването на геополитическия фактор, което бе постигнато чрез изявленията за срив на европейския вектор в полза на противоположния му, т.е. евразийския. Този фактор оказва най-силно влияние във връзка с дестабилизацията на ситуацията в региона. Развитието на кризата

в Украйна навежда на мисълта, че руската пролет от 2014 г. постепенно се превръща в руска зима, която няма времеви предел. При тези обстоятелства напълно естествен е спадът на ентузиазма на привържениците на евразийската интеграция, още повече, че между евразийското пространство и Република Молдова се намира Украйна, която не се предава вече над една година;

- Движещата сила на местните избори бяха кметовете и местните съветници, които съдейки по данните на социологическите проучвания се ползват с доверието на 40-50% от гражданите, въпреки че рейтингът на доверие към партиите е около 10%. По този начин се наблюдава прехвърляне на имидж от местната администрация към партиите, а не обратното. В този смисъл може да се приведе следният довод: всъщност, видимата легитимност на управляващите партии след местните избори не бе възстановена;

- ЕНПМ взе участие в местните избори, като се обяви за проевропейска алтернатива на компрометиралите се управляващи партии. Тази задача бе изпълнена удовлетворително до момента, след който лидерите на ЕНПМ изявиха желание да участват във възстановяването на управляващия алианс с настоящите управляващи партии. Възниква естественият въпрос: ако лидерите на ЕНПМ смятат да участват във възстановяването на парламентарното мнозинство заедно с компрометиралите се управляващи партии, тогава какъв е смисълът на съществуването на ЕНПМ? Още повече, че лидерът на ЛП Михай Гимпу побърза да стане акционер в компанията „ЕърБанк“, която по неговите думи бе създадена с цел осъществяването на „кражбата на века“.

Тъй като местните избори се проведоха на фона на дълбока социално-икономическа и политическа криза, резултатите от тях би трябвало в известна степен да подскажат пътя за излизане от кризата. Единият от вариантите е възстановяването на Алианса „За европейска интеграция“ (АЕИ-3) с участието на ЛДПМ, ДПМ и ЛП. Но този вариант към момента означава просто повторение и

продължение на катастрофата, към която през последните шест години доведоха същите тези партии начело със същите лидери.

2.4 Националната идея и нейното значение за формирането на политическата култура на младите граждани на Република Молдова

За изграждането на българската национална-културната автономия в Република Молдова съществено значение има формирането на политиката на националната тъждественост, единството на населението от български произход. Трябва да отбележим, че именно националната идея за всеобщо благоденствие в молдовска държавата трябва да бъде консолидиращ фактор на българите в Република Молдова.

Ще рискуваме да назовем няколко пропуска, които за съжаление не по най-добрия начин са способствали за консолидацията на молдовския народ и за неговото по-активно участие във формирането на държавата. Става дума, разбира се, за младото поколение.

Първо, от момента на провъзгласяването на независимостта на Молдова и до сегашното време в страната твърде бавно започват и се осъществяват икономическите реформи. Съществува недоволство, в това число и сред значителен брой млади хора, които нямат възможност да си осигурят що-годе нормални условия за живот. Следователно сама по себе си националната идея може да господства само в съзнанието на особено патриотически възпитаните хора с нагласата за дълго търпение.

Второ, бавно се осъществяват и политическите реформи. Преди всичко трябва да се определи, каква държава ще се изгражда, каква ще е нейната политическа структура. Между другото, неопределеността в този план отслабва административно-политическото ръководство в Молдова, не позволява да се задействат необходимите законност и ред, да се засили борбата с престъпността и корупцията. А това особено дразни хората, които

все повече търсят виновниците за своето сегашно състояние, вместо да се включат активно в решението на обществените проблеми.

Глава 3. Характеристики на емпиричните политически нагласи на младите хора. Организация и методически основи за изследването на политическата култура на студентската младеж

Проблем на изследването. Без адекватно политико-правово осигуряване, без създаването на благоприятна социално-политическа среда в Молдова никога няма да има пазар (поне в неговите съвременни цивилизовани форми). А щом няма пазар, то никога няма да има и пазарна политическа демокрация с обществен контрол над властимащите.

Нашето изследване се проведе в град Тараклия, в центъра на българския етнос на Република Молдова и включи в себе си две взаимосвързани изследвания, което ни позволи по-дълбоко да проникнем в проблема на нашето проучване, непосредствено да постигнем целите, да разрешим поставените задачи и да проверим хипотезите. Изследването се проведе сред младежи от българския произход на възраст между 16 и 30 години от различни социални групи - студенти в ТДУ "Г. Цамблак", ученици от 10-11 класове в Лицей „Иван Вазов”, работеща и безработна младеж в г. Тараклия. То включи в себе си обосноваване на програмата на социологическите методи за изследване на политическите установки и политическата култура на младежта от български произход, границите на тяхното приложение, социологическия анализ и резултатите от изследването.

3.1 Социологически методи за изследване на политическите нагласи на младежта: граници на приложението

Процесът на демократизация на обществения живот в Република Молдова изисква от съвременните студенти, от учениците в горните класове и от младите работещи хора, като една много подвижна социална група, способност да реализират новите възможности на демократичното общество, при което огромна роля играят техните политически нагласи като елемент на политическата култура.

Технологията на емпиричните изследвания включва поредица от операции, необходими за получаване на информация за изучаваните явления. Във всички отраслови социологически науки тя е една и съща. В социологическата литература, има различни представи за етапите на социологическото изследване.

Като обобщение на различните подходи по този въпрос, може да се твърди, че всяко социологическо изследване минава през три етапа:

- подготвителен;
- полеви;
- аналитичен¹.

Опростена схема на социологическите изследвания, опираща се на емпирични данни, е представена в труда на Г. Г. Татарова¹. Тя се състои от три елемента:

1. Концептуална схема на проучването. В нея влиза: определянето на предмета, обекта, целите, задачите и хипотезите на изследването, а така също и понятийния апарат на изследването.

¹ Татарова Г. Г. Методология анализа данных в социологии. Учебник для вузов. М.: NOTA VENE, 1999, с.8

2. Методика за събиране на емпирични данни, т. е. на емпиричната интерпретация на понятията и инструментариума на изследването.

3. Методика за обработка на данните, т. е. формите за представяне на информацията, методите за първичен анализ на данните, логиката на прилагането на математически методи.

3.1.1 Основни понятия на изследването

Методологическата част от програмата, съдържаща характеристиката на проблема, е отразена в първия параграф на нашето проучване. Целите, задачите, предметът, обектът, извадката и хипотезите са представена в Приложение „А”.

За концептуализация на проблема трябва да определим основните понятия, които изразяват най-важните аспекти на изследваните проблеми.

В качество на цел на нашето изследване ние определихме особеностите на емпиричните изследвания на политическите нагласи на младите хора.

3.1.2 Инструментариум на изследването

Не всички методи позволяват да се откриват скритите процеси, които влияят върху поведението на човека и определящи неговата оценка за едни или други социални явления. При изследването на политическите процеси за събиране на информация се използва целият методически арсенал на социологическата наука: анализ на документи, наблюдение, анкета, експеримент, социометрични методи.

В качеството на една от базовите за изследването политически нагласи ще разгледаме подхода на Г. Айзенк².

Айзенк въвежда двуфакторна теория на обществените атитюди:

• първата скала – „твърдост – мекост” (tough-mindedness – tender – mindedness) или „авторитаризъм – демократизъм”;

² Eysenk H. J. Psychology of Politics. London, 1954

- второто измерение: радикализъм – консерватизъм.

От него е конструирана и валидирана специална скала от 40 твърдения, която позволява да се измерва тези два фактора, определени като R (радикализъм – консерватизъм) и T (tough — tender-mindness, или „твърдост – мекост“). Политическите сили в рамките на тези две измерения теоретично трябва да се разпределят, както е показано на фигура 11¹. Нагласите в общ вид са разпределени, както е показано на фигура 12.

Фигура 11. Разпределение на политическите сили

Фигура 12. Разпределение на нагласите

¹ Политическая социология / Под ред. Ж. Т. Тошенко. М.: Тандем, 2001.

Изследването на от Г. Айзенк е повторено, факторната структура си е останала същата. Факторите, предложени от Г. Айзенк³, демонстрират устойчивост не само във времето, неговата методика с успех е прилагана също и в други страни, по-конкретно – в Германия, Дания, САЩ, Швеция и Япония.

Изследванията на Г. Айзенк показаха, че структурата на политическите нагласи е свързана не само с предпочитанието на една или друга политическа партия, но и с принадлежността към определена класа. Установено, че представителите на работническата класа са по-консервативни отколкото представителите на средната класа, гласуващи за една и съща партия⁴. Освен това стана ясно, че има два вида консерватизъм: консерватизъм в икономиката (пазарна икономика, неприкосновеното право на частна собственост) и консерватизъм в социалната сфера, в сферата на идеите (отхвърляне на иновации, традиционните възгледи за религията, семейните отношения, за половите роли и т. н.).

Многобройните изследвания са показали, че анкетираните чувстват, че от тях се очаква някакво определено становище, фактически те го нямат, а го фабрикуват. Това може съществено да смеси оценката на отношението на респондентите. Съгласно скалата на Лайкерт (Ликерт) методът за скалиране на социално-психологическите характеристики на индивидите, представляващ адаптация на тестовия подход към задачите за измерване на нагласата, позволява да се избегнат недостатъците на анкетирането.

Методът е предложен от Р. Лайкерт (Ликерт)⁵ през 1932 г. и постави началото на разработките за сумиране на скалите за нагласата.

³ Eysenk H. J. Social Attitudes and Social Class // British Journal of Social and Clinical Psychology, 10, 1971

⁴ Himmelweit H. How Voters Decide? London, 1981

⁵ Hewitt J. K., Eysenk H. J., Eaves L.J. Structure of Social Attitudes after Twenty-five Years: a Replication // Psychological Reports, 40, 1981

Проучванията показват, че:

1. В структурата на политическата нагласа се разграничават три нива: когнитивно, емоционално и поведенческо. Емоционалното отношение към политическия обект, като правило се появява преди критичното оценяване на обекта.

Затова за младежта е важна популярността на партията, на партийния лидер и нея малко я интересува партийната програма (т. е. тя гласува със сърцето си!).

2. Емоционалният компонент на политическите нагласи играе важна роля във формирането на политическите предразсъдъци, расови стереотипи, религиозна, национална и на други видове нетолерантност.

3. Съществува устойчива връзка между някои демографски характеристики, в чиято среда протича процесът на социализация на човека и на неговата политически предпочитания.

4. Нивото на образование, социално и финансово положение, са фактори, които оказват съществено влияние върху първите две нива на политическата нагласа (когнитивно и емоционално), а именно:

- предварителни знания на индивида, интерес към политиката;
- младите хора с различни нива на образование, социално и финансово положение, ще оценяват по различен начин едни и същи социални явление в сферата на политиката.

5. Разбира се, тези фактори в по-малка степен влияят върху третото ниво на политическа нагласа – поведенческото (непосредствена готовност за политическо действие), където голямо влияние оказват факторите от социално личностен тип.

6. Скалата на Лайкерт (Ликерт) методът за скалиране на социално-психологическите характеристики на индивида са адаптация на тестовия подход към задачите за измерване на нагласата и това позволява да се избегнат недостатъците на анкетирането.

Всичко това е определило характеристиките на извадката (Приложение „А”) и особеностите на методологията за събиране на информация при изследването на политическите нагласи на младите хора, което е отразено в нашата работа в раздел 3.4.

3.2 Обосноваване на програмата и методите на изследването на политическата култура на съвременната младеж от български произход

В изследването на факторите за проявата на политическата култура участваше студентската младеж. Базата на изследването е Тараклийският държавен университет “Г. Цамблак”. Допитването се проведе сред студенти от четвърти курс. Броят на допитаните бе 30 респонденти. Сред тях - 15 девойки и 15 младежи.

При анализа на факторите на политическата култура на съвременната младеж ние организирахме експериментално изследване, което включи три етапа.

На първия етап от нашия експеримент ние изготвихме анкетата. Изготвената от нас анкета се състои от 20 въпроса на политическа тематика. Анкетата съдържа въпроси, разкриващи субективното отношение на всеки респондент към политическите събития от съвременността. Студентите са на мнението, че политическите партии отстояват само собствените си интереси, водят борба за лидерство, но не отстояват интересите на държавата и народа.

На следващия етап от нашия експеримент проучихме половата диференциация при изучаването на факторите на политическата култура.

На третия етап от нашето изследване проведохме експеримент, основан върху ценностните ориентации и получихме следните данни (табл. 10). Тази методика се ориентира към прякото аранжиране на смисъла на ценностите по М. Рокич⁶.

⁶ www.vashpsixolog.ru

Таблица 10. Политическо ценностно равнище в структурата на съзнанието на студентската младеж в проценти

Ценности на политическо равнище	Равнище на репрезентация на ценностите, %					
	Емоционално		Когнитивно		Действено-практическо	
	17-18	19-25	17-18 г.	19-25	17-18	19-25 г.
Политическа активност	3.3	6.3	1.9	4.3	2.0	1.9
Политическо лидерство	0.9	3.9	1.0	2.9	1.0	0.5
Политически мир и стабилност	34.5	41.5	32.3	39.8	2.0	2.5
Политически интерес, информираност	7.6	16.0	6.7	13,6	2.9	7.7

За анализа на степента на актуализация и репрезентация на политическото ценностно ниво в структурата на съзнанието на студентската младеж ние използвахме проективната Методика за изследването на структурата на ценностните ориентации на личността (СЦОЛ) на В. Ю. Дмитриев⁷. Тази методика дава възможност да изследва съдържанието и характера на проявлението на политическото ценностно ниво в структурата на ценностните ориентации и на базовите ценности на личността, а също така да се анализира общата структура на нейните ценностни ориентации, да се определи ядрото на доминиращите ценностно-смысловни ориентири, нивото на тяхната съгласуваност, широта и подчиненост (табл. 11).

⁷ www.vashpsixolog.ru

Таблица 11. Политическото ценностно ниво в структурата на съзнанието на студентската младеж, в проценти

Ценностите на политическото ниво	Ниво на репрезентацията на ценностите, в					
	Емоционално		Когнитивно		Действащо-практическо	
	17-18	19-25	17-18	19-25	17-18	19-25
Политическа активност	4.9	8.3	3.9	6.3	2.0	2.9
Политическо лидерство	1.9	4.9	0.0	2.9	0.0	0.5
Политически мир и стабилност	38.5	51.5	42.3	39.8	2.0	3.5
Политически интерес, информираност	9.6	18.0	6.7	14,6	2,9	8.7

Анализът на взаимовръзката между идейно-политическите нагласи и личностните параметри на студентската младеж, които според нас определят идеологическите ѝ привързаности, показва, че характерът на конкретното идейно направление е психологически обусловен от съчетанието на характеристиките от когнитивния стил. А също така от стила на междуличностното взаимодействие и ценностно-смысловите ориентации на студентската младеж, което дава възможност да се разкрият психологическите особености на привържениците на политическите идеологии сред студентската младеж (табл. 12).

Става ясно, че една от детерминантите за проявяването на политическото ценностно ниво на съзнание е общата структура на ценностните ориентации, в която водещо място заемат ценностите от социалното, етическото и познавателното равнище.

Анализът на особеностите на политическото поведение на студентската младеж позволи да се открият два основни типа

политическа въвличеност сред политически активната студентска младеж – когнитивно-електорална и действено-практическа, а също така два основни вида политическа мотивация – ценностно ориентирана и инструментално политическа мотивация с преобладаването на алтруистични, ценностно ориентирани направления.

Таблица 12. Личностните фактори за идейно-политическия избор

	Личностни фактори		
Идейно-политическо направление	Когнитивен стил	Стил на междуличностно взаимодействие	Особености на ценностните ориентации
Либерализъм	Склонност към иновации и експерименти, гъвкавост и адаптивност, творчество, интерес към промени	Неконформни тенденции, индивидуализъм, повишено чувство на съперничество	Широк диапазон на ценностните ориентации (социални, естетически, политически), това е свидетелство за либералната склонност към плурализъм на интересите
Консерватизъм	Опора върху факти, мнения на експерти, способност за поемане на отговорност	Висока мотивация за постижения, активно въздействие върху обкръжаващите, завоевателска позиция	Утилитарност на ценностния избор (познавателно ниво), свързан с потребностите на учебния характер
Социализъм	Интуитивна, емоционална склонност към сътрудничество и солидарност	Повишено чувство за справедливост, което се съчетава с убеждение в собствената правда	Важност на етично-религиозните ценности (взаимопомощ, морален дълг, духовно развитие)

Национализъм	Опора върху факти, конкретика, умение да се убеждава и да се управлява	Не е установена взаимовръзката между дадените параметри	Познавателно-етически характер на ценностните ориентации (законност, ред, познание)
Анархизъм	Не е установена взаимовръзката между дадените параметри	Егоцентричност, завишено ниво на претенции, изразено в чувство за съперничество	Стесняване на ценностните ориентири в резултат на протестна реакция, отрицание на политически, религиозни, познавателни ценности
Екология	Повишен интерес към потребностите и ценностите на човека, високи норми на морал	Склонност към идеализация на междуличностните отношения. Стремеж към дейност, полезна за хората, алтруизъм	Важност на духовното развитие (религия, Бог) и хармонични отношения (здро, пълноценно отношение към живота)

В резултат на изследването бяха открити основните типове политическа активност и пасивност сред съвременната младеж и бе определен техният психологически съдържателен пълнеж (табл. 13).

Таблица 13. Психологическо съдържание на типовете политическа активност и политическа пасивност

Емпирично разкрити типове		Психологическо съдържание на разкрития тип			
		Особености на мотивационно-потребностната сфера	Доминир когнитив стил	Стил на Междulichно-стното взаимодействие	Доминиращо ценностно равнище
Политическа активност	Доминант-но-само-утвърждаващ	Потребност за признание, защитни външно обвинителни тенденции		Праволинейно-агресивен, властно-лидерски	Политически, социален, естетически
	Компенсаторно-конформистки	Пасивност, компенсация, умора	Прагматичен	Сътрудническионален	Битов, нравствен
	Реалистично мотивиран	Потребност за достижение и овладяване	Реалистичен		Социален, политически
	Интелектуално-фрустриран	Сдържане на спонтанната самореализация, недоволна чувственост		Властно-лидерски, независимо-доминиращ	Политически, социален, познавателен
	Идеал и Статистически-ирационален	Ирационалност на претенциите, индивидуализъм	Аналитичен		Религиозен. политически, познавателен
Политическа	Фрустрирана социоцентричност	Фрустрация на базовите потребности	Идеалистичен	Зависимопослушен, отговорновеликодушен	Естетически, религиозен, политически

Социално-конвенционална адаптивност	Активна жизнена позиция, потребност за емоционална въввлеченост		Отговорно-великодушен	Етически, битов
Интелектуализиран индивидуализъм		Синтетичен	Независимодоминиращ	Познавателен
Средно-оформена адаптация	Потребност за емоционална въввлеченост			Естетически, познавателен

Бяха изведени основните съвременни стилове на политическа активност сред студентската младеж по пътя на факторния анализ на следните показатели: идейно-политически нагласи, съдържание и ниво на актуализация на политическото ценностно равнище на съзнанието, характер на политическото поведение (табл. 14).

Таблица 14. Силове на политическата активност

Основни компоненти на стила	Стил на политическата активност		
	Действено-интенционална политическа активност на либерално-националистическото направление	Когнитивно-креативна политическа активност на национал-либералното направление	Идеализирано-конформистска политическа активност на социалистическото направление
Характер на идейно-политическите нагласи	Либерално-националистически	Националистически-либерален	Социалистически

Политическо ценностно равнище на съзнанието	Политическа активност (емоц., когн., действено равнища),	Политическо лидерство (когн. равнище)	Политически мир и стабилност (емоц., когн. равнища)
Когнитивна въвлеченост	Следене на политическата преса, Преглед на политическите предавания по ТВ. Четене на фундаменталните политически трудове	Следене и Обсъждане на политическите предавания по ТВ и радио	Не са разкрити
Действаща въвлеченост	Реално участие в обществено-политическата дейност на младежките организации и партийни	Участие в дейността на младежките обществено-политически организации	Посещение на политически събрания и митинги, контакти с политическите дейци
Мотиви за политическо участие	Полагане на собствени сили за обогатяване на социалните връзки, усъвършенстване на обществените институти, собствени модели за устройство	Възможност за въплъщаване на собствени идеали и модели за политическо устройство	Социална защита, принадлежност към група единомишленици

Съвременните стилове на политическа активност на студентската младеж имат предимно действено направление, те се характеризират с висока когнитивна и ценностна въвлеченост в политическия живот на страната, с преобладаването на ценностно ориентираната мотивация и либерално-националистическото идейно-политическо направление.

В това проучване се обосновава програмата за емпирично изследване на особеностите на проява на политическа култура сред студентската младеж и нейните психологически фактори.

Може да се отбележи, че както младежите, така и девойките се интересуват от политическия живот на Молдова. Младежите са по-активни участници в политическите протести и митинги, отколкото девойките. Според тях именно с помощта на масовите протести те могат да реализират своите политически идеали, възгледи и убеждения. Те се обявяват против господстващата власт и се стремят към възстановяване на справедливостта в страната. Девойките са по-малко активни участници в политическия живот, въпреки че се стараят да бъдат осведомени за всички политически промени. Младежите се обявяват за единна, суверенна, независима и правова държава на федерален принцип с два държавни езика.

3.3 Изследване за определянето на мястото и ролята на младежта в политическия процес

Въпросът за определянето на мястото и ролята на младежта в политическия процес във всяка държава се явява принципен. Младежта е най-важният социален и електорален ресурс на обществото, който може да бъде използван от различните партии, политически лидери и сили за своите интереси.

Позицията на българската младеж в политическия процес е актуална и за съвременната Молдова.

Понастоящем в Молдова се е оформила ситуация, при която гражданите, вземащи активно участие в политическия процес, вече са оформили своите предпочитания по отношение на избора на конкретна идеология и партия. В същото време броят на тези, които не проявяват политическа активност или още не са направили своя избор, е значително по-голям. Именно тази част от електората се явява ресурс, заради който понастоящем се разгръща политическа борба. Значителна част от тази социална група са представители на младежта.

В последно време младите хора все повече проявяват политическа активност под влиянието на някои вътрешни и

външни фактори. Сред външните фактори, определящи повишаването на политическата активност на младежта, следва особено да се отбележат “оранжевите” революции в страните на Общността на независимите държави (ОНД). Основните вътрешни фактори за повишаване на политическата активност на младежта от български произход се изразяват в тежкото финансово положение на младите граждани на Молдова, отсъствието на перспективи и непопулярните социални реформи, които провежда правителството на страната.

Сред основните задачи на правителството в момента е и привличането на младежта от български произход към политическия процес на страната.

Ще се опитаме да прогнозираме процеса на въвличането на младежта от български произход в политическия живот на страната. Задачите, които стоят пред нас са: да определим понятието “младеж” като цяло, да определим положението и перспективите на дадената социална група (младежта от български произход), да определим също така формите и видовете участие на младите хора в политическия процес. Всичко това предполага да се изясни отношението на младежта в град Тараклия и района към изборите като цяло.

Относно това, как младежта се отнася към изборите като цяло, резултатите от допитването показват следното: извадката на социологическото изследване е от 105 души, учащи в ТДУ „Григорий Цамблак”.

Таблица 15. Посочете как се отнасяте към изборите като цяло

Неутрално	Положително	Отрицателно	Не мога да отговоря
50.85%	38.98%	6.78%	3.39%

Практически половината от младите хора, които взеха участие в изследването, имат електорален опит. На въпроса: “Участвахте ли в изборите в качеството си на избирател?” бяха получени следващите резултати.

Таблица 16. Участвахте ли в изборите в качеството си на избирател?

Да	48.31%
Не	51.69%

Както се вижда от Таблица 16 броят на респондентите се разделя практически на равно: едната част от запитаните вече са взимали участие в избори, а другата – не са. Още по-показателна картина дават данните по възраст.

Таблица 17. Участвахте ли в изборите в качеството си на избирател?

Вашата възраст	от 18 до 20 г.	от 21 до 25 г.	от 26 до 30 г.
Да	3.70%	86.21%	48.31%
Не	96.30%	13.79%	51.69%

Таблицата 17 посочва, че в зависимост от възрастта опитът с участието на младежта в избирателния процес се променя.

И така само около половината от запитаните млади хора имат електорален опит, и затова само те са способни повече или по-малко компетентно да съдят за организацията на изборите. По този начин анализът на електоралния опит фактически потвърждава предимно неутралното отношение на младежта към изборите.

При следващия въпрос: “В избори от какво ниво сте участвали?” отговорите се разпределиха по следния начин (вж. Таблицы 18, 19).

Таблица 18 В избори от какво ниво сте участвали?

Местни	Референдум	Общи
70.69%	29.31%	46.55%

Както показват резултатите от изследването повечето от респондентите отбелязват в своите отговори участие:

1. В местни избори;
2. В референдум;
3. В парламентарни избори.

Относно разпределението на отговорите по възрастови групи, трябва да отбележим присъствието на явни различия и следните тенденции (вж. Таблица 19).

Таблица 19. В избори от какво ниво сте участвали?

Вашата възраст	Местни	Референдум	Парламентарни
от 18 до 20 г.	0.00%	38.46%	53.85%
от 21 до 25 г.	61.54%	23.33%	36.67%
от 26 до 30 г.	83.33%	29.31%	46.55%

По този начин, правейки предварителен извод, трябва да отбележим, че анкетираната младеж, така или иначе, има опит с участие в изборителния процес. По-голямата част от българската младеж на тараклийския район е участвала в местните избори, особено тук можем да отбележим местните избори, които се състояха през юни-юли 2015 година.

Като цяло изследването показва, че отношението към изборите като към механизъм, който способства за решението на определени проблеми, е следното:

Таблица 20. Как смятате, решават ли нещо изборите в нашата страна?

Не	По-скоро не	Да	По-скоро да	Не мога да отговоря
12.71%	25.42%	26.27%	27.97%	7.63%

Изхождайки от разпределението на отговорите по пол, имаме следната картина:

Таблица 21. Как смятате, решават ли нещо изборите в нашата страна?

Вашият пол	Не	По-скоро не	Да	По-скоро да	Не мога да отговоря
Мъжки	2.99%	26.86%	29.85%	34.33%	5.97%
Женски	12.71%	25.42%	26.27%	27.97%	7.63%

На въпроса: “Посочете, с какво е свързана гледната точка, че младежта в настояще време е аполитична и в повечето случаи не участва в изборите?” бяха получени следващите отговори: (Тук следва да се отбележи, че при този въпрос респондентът може да посочи повече от един отговор).

Таблица 22. Посочете, защо младежта сега като цяло е аполитична и не участва в избори?

Младежта не се интересува от изборите	25.42%
Младежите имат много задачи и не успяват да гласуват	16.95%
Изборите не решават нищо	23.73%
Политиката е мръсна работа	5.93%
Няма достойни кандидати	21.19%
Гласуването не е граждански дълг	5.08%
Изборите са игра, чийто резултат е отдавна предрешен	29.66%
Не мога да отговоря	8.47%

Отчуждеността на младежта от политиката в молдавското общество, а също така политическата апатия учените обясняват със следните фактори:

Първият фактор - самото общество е причината за намаляването на дейната активност на младото поколение и за развитието на политическото отчуждение в младежката среда.

Вторият фактор - интересите на младежта понастоящем са фокусирани върху проблемите с поддържането на своето съществуване и оцеляване в съвременните условия.

Третият фактор се изразява в това, че младежта, от една страна, не вижда необходимост да променя нещо кардинално в съществуващия начин на живот, а от друга страна - не разглежда политическата дейност като значима за себе си, а търси по-перспективни начини и сфери за самоутвърждаване и лична самореализация.

Четвъртият фактор – последно време се отбелязва засилване на принципната несъвместимост на интересите, потребностите и ценностните ориентации на младежта с политиката, а също така тенденции за засилващото отчуждение от органите на държавната власт на всички нива, от обществените и държавни структури и институциите.

Своето отношение младите хора изказват при отговора на въпроса от таблицата 23.

Таблица 23. Как се отнасяте към използването на “черни” или “мръсни” технологии за изборителна борба?

Допускам ги и ги приемам в пълна степен	Не ги одобрявам, изборите трябва да са честни	Безразлично ми е	Не мога да отговоря
5.94%	28.58%	42.15%	23.33%

При изследването беше предприет опит да се изясни общественото мнение по отношение на източниците на информацията, от които младежта взема необходимите данни за политическата ситуация. Резултатите от нашето допитване са обобщени в Таблица 24:

Таблица 24. Посочете, откъде (от кой източник) получавате основна информация за политическата ситуация в страната?

Телевизия	45.62%
Медиите като цяло	35.35%
Печатни медии (вестници, списания)	13.29%
Радио	9.06%
Приятели, слухове	7.25%
Интернет	1.81%
Не мога да отговоря	0.91%

На основата на получените резултати може да се твърди, че основите на електоралната култура при младежта се формират в ранна възраст и, очевидно това като правило става стихийно¹. В същото време тя бива целенасочено формирана на значително по-късен етап, при преминаването на младите хора в юношеската възраст. Това позволява само частично да се коригират формиралите се нагласи.

Принципиалната промяна в отношението на младежта от български произход към политиката, към изборните институции е възможно само тогава, когато самата младеж почувства себе си като реален участник и субект на трансформационните процеси в страната. Това може да стане в случай, че държавата реално, а не формално ще осъществява младежката политика. Именно тя трябва да осигурява социализацията на младите хора в духа на уважението към политическите институции и към политическото участие.

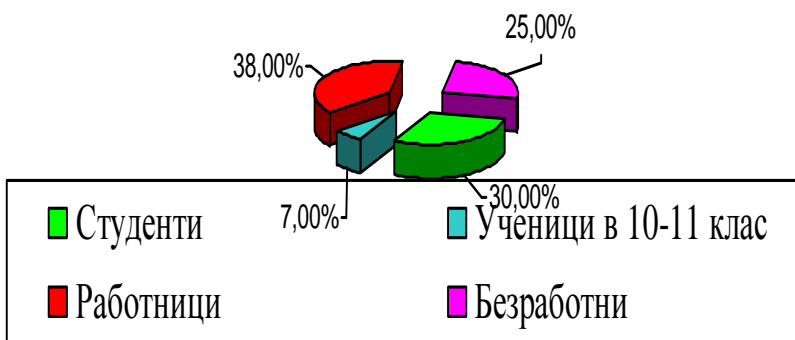
3.4 Политически нагласи на младите хора от град Тараклия (Република Молдова): социологически анализ

Обект на изследване на политическите нагласи на молдовската младеж станаха студентите от Тараклийския

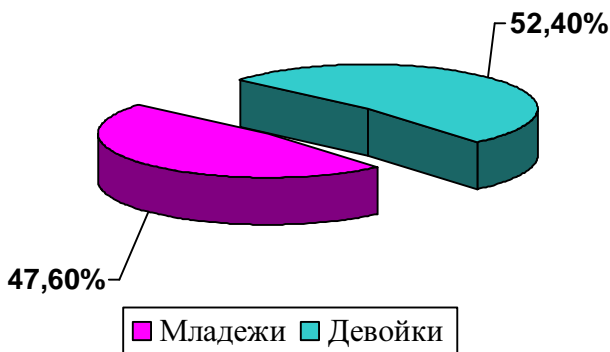
¹ Пенев, В., „Общественото мнение между медиите и властта, между европейските модели и българските реалности“, Българско медиазнание, 1, София, 1996 г.

държавен университет „Григорий Цамблак”, ученици (лицейсти) от 10. – 11. клас от Лицей „Иван Вазов”, заети и безработни младежи от г. Тараклия, представени в извадка от 100 души, на възраст 16 – 25 години.

Разпределението вътре в извадката е представено на фигури 13 и 14.

Фигура 13. Разпределение на респондентите по занятие

Фигура 14. Разпределение в рамките на извадката по пол

За анализ на статистическите данни, получени от проучването, ние използвахме методиката на Г. П. Артьомов, Дж. Б. Манхайм и Р. К. Рич, Е. Мелешкина, Г. Г. Татарова⁸.

Като допълнителна методика беше използван тестът по скалата на Лайкерт и по методологията на интерпретацията на данните на Г. Г. Татарова.

Групите лица бяха предложени за утвърждаване, които бяха оценявани по петобалната система по отношение на съгласието с тях:

- напълно съгласен – 5 точки;
- по-скоро съгласен – 4 точки;
- неутрален – 3 точки;
- по-скоро не съм съгласен – 2 точки;
- изобщо не съм съгласен – 1 точка.

Резултатите, получени от данните на въпросник номер 1 (таблица Б-1 от Приложение „Б“) бяха ранжирани в низходящ ред от максималното значение до минималното (таблица Г-1 от Приложение „Г“).

Обхватът на вариация: $R = y_{\max} - y_{\min} = 32 \div 16$ точки

y_{\max}											y_{cp}					y_{\min}
32	31	30	29	28	27	26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16

При определяне на медианното значение по метода на Г. Г. Татарова [63], се получи средното значение на изследваната величина $y_{\text{cp}} = 21$ точки.

⁸ Артемов Г. П. Политическая социология: Учебное пособие. М: Логос, 2002; Мангейм Дж. Б., Рич Р. К. Политология. Методы исследования: Пер. с англ. / Предисловие А. К. Соколова. М.: Весь Мир, 1997 – 544 с; Мелешкина Е. Политический процесс. М.: РГИУ, 2005; Татарова Г. Г. Методология анализа данных в социологии. Учебник для вузов. М.: NOTA BENE, 1999

Скалата показва нагледно, че политическите нагласи в младежката среда, усреднени загладени, са насочени към дясното политическо пространство, не се отличават с радикализъм и не са инертни.

Да проверим дали $y_{cp} = 21$ точки е типична за нашата извадка. За това ще изчислим y_{cp} средната аритметическа претеглена:

Таблица 25. Аналитична изчислителна таблица

i	y_i	f	$y_i f$	$(y_i - y_{cp})^2 f$
1	32	5	160	405
2	31	7	217	448
3	30	5	150	245
4	29	4	116	144
5	28	5	140	125
6	27	4	108	64
7	26	4	104	36
8	25	6	150	24
9	24	7	168	7
0	23	7	161	0
1	22	6	132	7
2	21	6	126	24
3	20	7	140	63
4	19	6	114	96
5	18	7	126	175

6	1	17	6	102	216
7	1	16	6	96	294
бщо	О		100	2310	2373

$$y_{\text{cp}} = 2310/100 = 23,1 \text{ точки.}$$

$$\sigma^2 = 2373/100 = 23,73$$

$$\sqrt{\sigma^2} = 4,87$$

Коефициентът на вариация $V = \sigma / y_{\text{cp}} * 100 \% = 4,87/23,1 * 100 \% = 21,09\%$.

Коефициентът на вариация е по-малък от 30 %, следователно $y_{\text{cp}} = 23,1$ точки е типична характеристика на изследваната извадка.

Затоа можем да заключим, че като цяло, съвременната молдовска младеж е инертна по отношение на политическия живот.

Следователно хипотезата номер 1 беше потвърдена.

В резултат отделихме 21 обекта с общ максимален резултат по изследвания признак. Сред тях:

1) разпределението по пол:

Младежи – 47, 6%

Девойки – 52, 4%

2) разпределение по възраст:

16 – 17 години – 14, 3%

18 – 19 години – 23, 8%

20 – 21 години – 19, 0%

22 – 23 години – 19, 0%

24 – 25 години – 23, 8%

3) разпределение по образование:

1. – 23, 8%

2. – 9, 5%

- 3. – 9, 5%
- 4. – 9, 5%
- 5. – 14, 3%
- 6. – 19, 0%
- 7. – 14, 3%

Хипотезата, че политическите нагласи на младите хора се формират в процеса на социализация и зависят от социалното положение, се потвърди.

Хипотезата, че политическите нагласи на младите хора се формират в процеса на социализация и зависят от образованието им, също беше потвърдена.

Във втората част на изследването от нас се проведе допитване, което установи следното:

1. Политическите нагласи на младите хора са определени според популярността на партиите и не зависят от партийните програми.

В резултат на анкетирането стана ясно, че:

Семейството не оказва влияние върху политическите нагласи на младите хора от гр. Тараклия. От 100 респонденти само 8 % са посочили в своите отговори, че обсъждат политическите събития с родителите си.

Повече от 68 % от младежта на Тараклия (68, 2 %) практически не се интересуват от политика. Те не четат вестници, предпочитат забавните младежки програми по телевизията, целият им интерес към политическите събития протича на нивото на вътрешното обсъждане, новините те научават от своите връстници и колеги. Обаче учениците са отбелязали, че в последно време именно вкъщи, а не в семейството, те обсъждат политическите събития (учебни часове, мероприятия с политическа насоченост, факултативи от типа на „Екология на здравето“). Учениците, които са отговорили на този въпрос, са 54 %.

2. Хипотезата, че в днешното общество в Молдова такива субекти на политическата социализация, като семейството, училището, медиите, политическите партии, не оказват влияние върху процеса на усвояване на политически норми и модели на поведение се потвърди частично.

Заклучение

Резултатите от емпиричното изследване на политическата култура сред студентската младеж от български произход и нейните психологически фактори дават основания за следните изводи:

1. На базата на теоретичния анализ определихме политическата култура на личността като съвкупност от политически възгледи, убеждения, ценности, нагласи на личността, обединени в индивидуални когнитивни схеми на възприятие и възпроизводство на политическата реалност, които определят характера на политическото поведение, равнището и насоката на политическата активност на личността. Като психологически особености на политическата култура на студентската младеж бяха определени, от една страна тези, които се отнасят до сферата на нейното политическо съзнание (идейно-политически нагласи и политическо ценностно ниво на съзнание), а от друга – особеностите на политическото поведение на младежта, нейната практическа въвличеност в обществено-политическата дейност.

2. В резултат на емпиричното изследване бяха разкрити психологическите особености на политическата култура на студентската младеж на съвременния етап на обществено-политическото развитие, които се проявяват: в ниското равнище на практически-действената реализация на политическата култура на младежта, отсъствието на адекватни поведенчески модели за реализация на политическата култура при наличието на достатъчно висока степен на интерес и електорална активност; в ниско ниво на актуализация на политическото ценностно ниво в структурата на съзнанието на студентската младеж; в непоследователност и противоречивост на актуализацията на идейно-политическите нагласи. Структурата на съвременните идейно-политически предпочитания на студентската младеж се състои от такива идейни направления, като легитимният еколого-

социализъм, либералният национализъм, догматичният консерватизъм, умереният националистически консерватизъм и противоречивият анархизъм. Съществува забележим разрыв между актуализацията на политическите ценностни ориентации на емоционално, когнитивно и действено-практическо равнище на възприятие, намаляване на интензивността на тяхната проява на когнитивно ниво и незначително наличие на действено равнище.

3. Сред студентите бе проведено допитване, чиито въпроси разкриват политическата тематика към настоящия момент. Резултатите от проучването разкриха недоверието на студентите, както и тяхната критика към съвременната политика.

4. Също така бе извършено разграничение в половата диференциация на политическия живот в Молдова. Резултатите потвърдиха по-високата заинтересованост на мъжете от съвременното положение на страната. Те също така се оказаха по-активните участници в политическия процес.

5. Определихме характера на влияние на личностните параметри (особеностите на мотивационно-потребностната сфера, когнитивния стил, стила на междуличностното взаимодействие, ценностно-смисловите ориентации) върху формирането и особеностите на проява на идейно-политическите нагласи, политическите ценностни ориентации и политическото поведение на студентската младеж.

Всичко това ни позволява да обобщим и да направим всеобхватните изводи, че характерът на конкретното идейно направление е психологически обусловен от съчетанието на характеристиките на когнитивния стил, стила на междуличностното взаимодействие и ценностно-смисловите ориентации, което от своя страна дава възможност да се отделят психологическите типове на привържениците на съществуващите политически идеологии сред студентската младеж.

Основните психологически детерминанти на проявление на политическото ценностно равнище на съзнанието не са особености

на мотивационно-потребностната сфера, когнитивния стил и стила на междуличностното взаимодействие, а са една обща структура на ценностните ориентации, в която водещо място заемат ценностните на социалното, етическото и познавателното равнища.

Резултатите от изследването дават възможност да се определят перспективите за по-нататъшни теоретични и практически разработки, изхождащи от неговия контекст. В частност перспективни са лонгитюдните изследвания на динамиката на формиране и проява на политическата култура на студентската младеж, по-детайлният анализ на когнитивно-рефлексивните механизми на нейната актуализация, определянето на особеностите на проявата на политическа култура в различните възрастови, полови, регионални и професионални групи.

IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Приносите в дисертационния труд могат да бъдат разделени на две групи:

А/ Теоретични:

1. Изследвани са в теоретичен план политическите нагласи и политическата култура на младите хора чрез критичен прочит на научна литература и вторичен анализ на данни от изследвания в областта на социологията, политиката и психологията.

2. Приложен е критично-оценъчен подход при анализ на резултатите от парламентарни избори в Молдова.

3. Разгърната и теоретично обоснована е идеята за проблематичността в политическата социализацията на младежта от български произход в Молдова, като е представен концептуален модел за изследване

Б/ Емпирични:

1. Проведено е самостоятелно емпирично изследване, което съчетава метода на анкетното допитване и наблюдението за събиране на първична информация.

2. Изведена е структурата на съвременните идейно-политически предпочитания на студентската младеж от български произход в Молдова.

3. Извеждат се на повърхността конкретни психологически особености на политическата култура на студентската младеж в Молдова в контекста на съвременното обществено-политическото развитие.

4. Определена е степента на влияние на личностните параметри върху формирането и особеностите на проява на

идейно-политическите нагласи, политическите ценности ориентации и политическото поведение на студентската младеж.

5. Очертани са перспективите за бъдещи изследователски търсения по отношение динамиката на формиране и проява на политическата култура на студентската младеж, по-детайлният анализ на когнитивно-рефлексивните механизми на нейната актуализация, определянето на особеностите на проявата на политическа култура в различните възрастови, полови, регионални и професионални групи.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА АВТОРА ВЪВ ВРЪЗКА С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Cirkov, Evg. Viziuni politice ale tinerilor din or. Taraclia (Republica Moldova): analiză sociologică. // Buletinul Științific al Tinerilor Istorici. Vol 1 (VI), 2012. ISTORIE RECENTĂ (<http://www.history.asm.md/index.php/ro/publicatii/buletinul/502-buletinul-vol-1>)
2. Чирков, Евг. Влиянието на диаспората за формирането на имиджа на страната. Световният опит и молдавските реалии на диаспората на молдавските българи. // Проблеми на постмодерността. Том 5, Брой 3, 2015. (Електронно списание http://ppm.swu.bg/media/42245/chirkov_e_diaspoda%20impact.pdf)
3. Чирков, Евг. Тенденции развития учащейся молодежи болгарского происхождения в Республике Молдова как социальной группы. // Научен сборник на Тараклийския държавен университет “Григорий Цамблак”. 2016